

*Laureatka III nagrody w konkursie na najlepszą pracę magisterską, organizowanym przez Helsińską Fundację Praw Człowieka (2011), nagrodzona wyróżnieniem przez Rzecznika Praw Dziecka w konkursie na prace poświęcone prawom dziecka (2011)*

## Prawo dziecka do wypowiedzi a jego udział w postępowaniu cywilnym w sprawach rodzinnych i opiekuńczych

Artykuł traktuje o prawnych aspektach realizacji prawa dziecka do wypowiedzi w kontekście jego udziału w postępowaniu sądowym w ramach procedury cywilnej. Omówione zostały: podstawy prawne takiej wypowiedzi, zdolność procesowa małoletniego, instytucja wysłuchania i reprezentacji małoletniego w postępowaniu cywilnym.

**D**otychczasowa nauka i praktyka badawcza, dotycząca udziału dziecka w procedurach sądowych, koncentruje się na jego prawnej ochronie jako ofiary bądź świadka przestępstwa. Jednakże podmiotowość dziecka i przynależne mu prawa powinny być realizowane w ramach wszystkich procedur sądowych, także w po-

stępowaniu cywilnym. Strony postępowania mają możliwość wyrażania swojego stanowiska w pismach procesowych, w ramach wysłuchania informacyjnego bądź przesłuchania w charakterze strony/uczestnika. Tak określone uprawnienia doznają jednak znaczących ograniczeń w przypadku małoletnich.

### 1. Źródła prawa dziecka do wypowiedzi

Prawo do wypowiedzi jest jedną z gwarancji procesowych przyznanych stronom i uczestnikom postępowania sądowego. Jest to prawo do wyrażania własnych poglądów, do zabierania głosu, do podejmowania decyzji, prawo do poszukiwania, otrzymywania

i przekazywania informacji. Prawo to, jako przynależne także dzieciom, znajduje swoje podstawy w Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.<sup>1</sup> (ratyfikowanej przez Polskę w 1991 r.).

---

<sup>1</sup> Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, ze zm.

1. Państwa–Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka.
2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Aktem prawnym o szczególnym znaczeniu dla omawianego zagadnienia jest Europejska konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r.<sup>2</sup> (ratyfikowana przez Polskę w 1997 r.). Konwencja ta zapewnia dzieciom:

- prawo do informacji o toczącym się, a dotyczącym ich postępowaniu,
- możliwość wyrażenia własnej opinii,
- prawo do żądania wyznaczenia niezależnego przedstawiciela ich interesów,
- prawo do żądania obecności wybranych osób w postępowaniach przed sądem,
- prawo do bycia informowanym o ewentualnych skutkach jego stanowiska oraz o ewentualnych skutkach każdej decyzji.

Zgodnie z powyższą konwencją, w sytuacji powołania dla dziecka przedstawiciela, powinien on:

- dostarczać dziecku wyjaśnień dotyczących ewentualnych skutków jego stanowiska i czynności dokonywanych przez przedstawiciela, jeżeli jest ono uznane według prawa wewnętrznego za mające wystarczające rozeznanie,
- określić stanowisko dziecka i przedstawić je organowi sądowemu,
- dostarczać dziecku wszystkich istotnych informacji, jeżeli jest ono uznane według prawa wewnętrznego za mające wystarczające rozeznanie.

Przedstawione powyżej przepisy konwencyjne powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w polskiej procedurze cywilnej. Realizacja postanowień konwencyjnych napotyka jednak ograniczenia.

## 2. Dziecko jako strona/uczestnik postępowania

Faktyczne wysłuchanie dziecka przez sąd w dużej mierze uzależnione jest od udziału małoletniego w postępowaniu cywilnym.

Na możliwość udziału i podejmowanie czynności w postępowaniu przez dany podmiot mają wpływ posiadanie zdolności sądowej oraz zdolności procesowej<sup>3</sup>. Zdolność sądową posiadają wszystkie osoby fizyczne, a więc

także małoletni. Natomiast biorąc pod uwagę zdolność procesową (zdolność do czynności prawnych), warunkującą możliwość skutecznego podejmowania czynności w postępowaniu sądowym, możemy wyróżnić trzy kategorie prawnego funkcjonowania osoby fizycznej<sup>4</sup>:

- do 13. r.ż. — brak zdolności do czynności prawnych/brak zdolności procesowej,

<sup>2</sup> Dz. U. z 2000 r. Nr 107, poz. 1128.

<sup>3</sup> Zdolność sądowa to możliwość występowania osoby w postępowaniu cywilnym w charakterze strony lub uczestnika. Podobnie jak zdolność prawna, przynależy ona wszystkim osobom fizycznym. Zdolność procesowa to zdolność do podejmowania czynności procesowych. W procesie zdolność ta została przyznana osobom posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych.

<sup>4</sup> W klasyfikacji pominięto przypadek częściowego i całkowitego ubezwłasnowolnienia.

- od 13. r.ż. do 18. r.ż. — ograniczona zdolność do czynności prawnych<sup>5</sup>/ograniczona zdolność procesowa,
- powyżej 18. r.ż. — pełna zdolność do czynności prawnych/pełna zdolność procesowa.

W przypadku małoletnich po ukończeniu 13. r.ż., a przed osiągnięciem pełnoletniości, ograniczona zdolność procesowa oznacza, iż posiadają ją tylko w sprawach dotyczących czynności prawnych, których mogą dokonywać samodzielnie (art. 65 § 2 k.p.c.).

Art. 65  
k.p.c.

§ 2. Osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie.

Tym samym małoletni może m.in. zawierać umowy powszechnie zawierane w drob-

nych bieżących sprawach życia codziennego czy rozporządzać zarobkiem.

Art. 20 k.c.  
Art. 21 k.c.

Art. 20 k.c. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego.

Art. 21 k.c. Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi.

W stosunku do niektórych czynności prawnych dokonywanych przez osoby ograniczone w zdolności do czynności prawnych konieczne jest uzyskanie zgody przedstawicieli ustawowych, a niekiedy wymagane jest zezwolenie sądu. W pozostałych sprawach małoletni (choćby ukończyli lat 13) i osoby ubezwłasnowolnione mogą podejmować czynności procesowe tylko przez swego

przedstawiciela ustawowego (Jodłowski, Resich, Lapiere 2009, s. 209–210).

W stosunku do postępowania procesowego, w którym osoby małoletnie reprezentują rodzice lub opiekunowie prawni, w postępowaniu przed sądem opiekuńczym w postępowaniu nieprocesowym zdolność procesowa została poszerzona na rzecz małoletnich, którzy ukończyli 13 lat (art. 573 k.p.c.).

Art. 573  
k.p.c.

§ 1. Osoba pozostająca pod władzą rodzicielską, opieką albo kuratelą ma zdolność do podejmowania czynności w postępowaniu dotyczącym jej osoby, chyba że nie ma zdolności do czynności prawnych.

§ 2. Sąd może ograniczyć lub wyłączyć osobisty udział małoletniego w postępowaniu, jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze.

Uprawnienie do samodzielnego podejmowania przez małoletniego czynności w postępowaniu dotyczącym jego osoby może zostać ograniczone mocą decyzji sądu

uwarunkowaną względami wychowawczymi<sup>6</sup>. W doktrynie postuluje się, by względy wychowawcze utożsamiać z szeroko rozumianym dobrem małoletniego (Stojanow-

<sup>5</sup> Wyjątek dotyczy małoletnich, którym sąd wydaje zgodę na zawarcie związku małżeńskiego po ukończeniu 16. r.ż., które tym samym uzyskują pełną zdolność do czynności prawnych.

<sup>6</sup> Uprawnianie małoletnich przez sąd do wykonywania czynności w swoim imieniu jest generalnie w Polsce bardzo rzadką praktyką.

ska 1979). Jeżeli osobisty udział małoletniego zostanie wyłączony, może on podejmować czynności procesowe tylko przez swego przedstawiciela ustawowego (art. 66 k.p.c.). „W każdym wypadku ograniczenia osobistego udziału małoletniego w postępowaniu, sąd powinien ocenić, czy zachodzi potrzeba ustanowienia dla tego małoletniego kuratora w celu reprezentowania go w danym postępowaniu” (Haak 2002, s. 216). Ocena taka powinna być dokonana dla każdej sprawy indywidualnie, gdyż podstawy do wyłączenia mogą wynikać nie z samej natury sprawy, ale także z konkretnych okoliczności.

Uprawnienie przewidziane w art. 573 k.p.c. doznaje ograniczeń ze względu na praktykę orzeczniczą sądów rodzinnych, jak również Sądu Najwyższego. W najnowszych uchwałach wydawanych w tym przedmiocie, SN opowiedział się przeciwko potrzebie przyznania dziecku statusu uczestnika postępowania w sprawach o pozbawienie, ograniczenie władzy rodzicielskiej i odebranie dziecka<sup>8</sup>.

W postanowieniu Sądu Najwyższego z 15 grudnia 1998 r.<sup>9</sup> orzeczono, iż sąd powi-

nien zapoznać się ze stanowiskiem małoletniego, mając na względzie jego dobro, kierując się celowością, przy uwzględnieniu stopnia dojrzałości małoletniego oraz charakteru sprawy opiekuńczej. Nie oznacza to jednak przyznania mu statusu uczestnika postępowania. Uwagę zwraca fakt, iż poza sprawami o ograniczenie, pozbawienie władzy rodzicielskiej, o których wypowiadał się SN, pozostają jeszcze inne sprawy opiekuńcze, w których dziecko mogłoby realizować uprawnienia procesowe, np.: rozstrzygnięcie o istotnych sprawach rodziny, przysposobienie, osobista styczność z dzieckiem.

W doktrynie prawa uważa się powyższe stanowisko SN za nietrafne, uznając, iż dziecko jest uczestnikiem postępowania w sprawach dotyczących jego osoby, a z chwilą ukończenia lat 13 jest uprawnione do osobistego udziału w postępowaniu sądowym (Zieliński 2002, s. 995–996). Postulowane jest przyznawanie dziecku możliwości samodzielnego podejmowania czynności zgodnie z art. 573 § 1 k.p.c. i przyznanie mu jednocześnie statusu uczestnika postępowania (Zegadło 2011, s. 61).

### 3. Wysłuchanie dziecka w prawie polskim

W prawie polskim podstawową zasadę dotyczącą wysłuchania dziecka w postępowaniu

sądowym wyznacza art. 72 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.<sup>10</sup>

Art. 72 ust. 3  
Konstytucji RP

W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.

<sup>8</sup> Orz. SN z 26 stycznia 1973 r., III CZP 101/71, OSNCP 1973, nr 7, poz. 118; orz. SN z 16 grudnia 1997, III CZP 63/97, OSNIC 1998, nr 6, poz. 108; por. orz. SN z 12 maja 1969 r., III CZP 24/69, OSNCP 1969, nr 12, poz. 213.

<sup>9</sup> Orz. SN z 15 grudnia 1998 r., I CKN 1122/98 101/71, OSN 1999, nr 6, poz. 119, s. 68.

<sup>10</sup> Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, ze zm.

Obowiązek wysłuchania dziecka w procesie cywilnym został wprowadzony Ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy — Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 13 czerwca 2009 r.<sup>11</sup> Powyższą nowelizacją m.in. nałożono na sąd obowią-

zek wysłuchania dziecka w postępowaniu procesowym w sprawach cywilnych dotyczących osoby małoletniego dziecka (art. 216<sup>1</sup> k.p.c.) oraz w postępowaniu nieprocesowym w sprawach dotyczących zarówno osoby, jak i majątku małoletniego (576 § 2 k.p.c.).

Art. 216<sup>1</sup> k.p.c.

§ 1. Sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka **wysłucha** je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych.

§ 2. Sąd stosownie do okoliczności, rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości dziecka **uwzględni** jego zdanie i rozsądne życzenia.

Art. 576 k.p.c.

§ 2. Sąd w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka **wysłucha** je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych.

Powyższe przepisy, niezwykle cenne z punktu widzenia realizacji wyżej omówionych gwarancji konwencyjnych, są przepisami stosunkowo nowymi. Niemniej stanowią bardzo ważny krok na drodze do realizacji interesów dziecka w procesie sądowym. Uwagę zwraca fakt, iż przed podjęciem decyzji o wysłuchaniu dziecka należy dokonać oceny stanu zdrowia, stanu umysłowego i stopnia dojrzałości dziecka. Głównym źródłem wiedzy dla sądu w tym zakresie powinny być opinie psychologów z Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno-Konsultacyjnego. Niemniej można przypuszczać, iż głównym wyznacznikiem pozostaje nadal wiek dziecka.

Zgodnie z powyższymi przepisami oraz § 222 regulaminu wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych, wysłuchanie dziecka odbywa się poza salą posiedzeń sądowych, z zapewnieniem małoletniemu pełnej swobody wypowiedzi<sup>12</sup>.

W ustawie z 25 lutego 1964 roku — Kodeks rodzinny i opiekuńczy<sup>13</sup>, a także ustawie z 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego<sup>14</sup> znajdują się także przepisy nakładające na sąd wprost obowiązek uzyskania zgody dziecka na dokonanie konkretnej czynności. Przepisy te w większości dotyczą małoletnich, po ukończeniu przez nich 13. r.ż., a więc posiadających już ograniczoną zdolność do czynności prawnych, która wynika z art. 573 k.p.c.

<sup>11</sup> Dz. U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431.

<sup>12</sup> Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r., Dz. U. Nr 38, poz. 249.

<sup>13</sup> Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59, ze zm.

<sup>14</sup> Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.

Art. 89 k.r.o.	(...) Do zmiany nazwiska dziecka, które w chwili uznania ukończyło 13 lat potrzebna jest jego zgoda.
Art. 118 k.r.o.	Do przysposobienia potrzebna jego zgoda przysposobianego, który ukończył lat trzynaście (...).
Art. 122 k.r.o.	Na wnioszek przysposabiającego sąd opiekuńczy może w orzeczeniu o przysposobieniu zmienić imię lub imiona przysposobionego. Jeżeli przysposobiony ukończył lat trzynaście, może to nastąpić tylko za jego zgodą (...).

Na podstawie wyżej omówionych przepisów można stwierdzić, iż małoletni po ukończeniu 13. r.ż. mają zapewnioną możliwość wypowiedzi i bycia wysłuchanym w postępowaniu cywilnym (art. 576 § 2 w zw. z art. 573 k.p.c.). Brak przyznania dziecku statusu uczestnika nie wyklucza obowiązku realizacji wysłuchania dziecka. Taki obowiązek może być realizowany także pośrednio, przez wysłuchanie dziecka przez organy pomocnicze, takie jak Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno-Konsultacyjny czy kuratorzy sądowi.

Obowiązek wysłuchania dziecka sformułowany w art. 216 k.r.o. nie jest jasny ze względu na nieprecyzyjne kryterium zaproponowane przez ustawodawcę jakim jest „rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości” dziecka. Brak twardych kryteriów — jakim jest np. wiek oraz brak informacji, kto (sąd czy biegły) określa, czy dziecko jest wystarczająco dojrzałe do wysłuchania go i uwzględnienia jego zdania — powoduje trudności w stosowaniu tego przepisu, tym samym ograniczając prawo dziecka do bycia podmiotem postępowania cywilnego.

#### 4. Reprezentacja dziecka w postępowaniu cywilnym

Realizacja prawa dziecka do wypowiedzi i tym samym uznanie jego podmiotowości w postępowaniu cywilnym następuje również w drodze reprezentacji jego interesów. Małoletni może być reprezentowany przez przedstawiciela ustawowego — rodzica, opiekuna, profesjonalnego pełnomocnika bądź przez kuratora. Osoby reprezentujące dziecko mogą ułatwić mu wyrażenie jego stanowiska, a przede wszystkim ich zadaniem jest podjęcie wysiłku w celu ustalenia tegoż stanowiska dziecka i rzetelne jego przedstawienie.

W większości spraw rozpoznawanych w postępowaniu procesowym małoletni są reprezentowani przez rodziców. Wynika to

z tego, iż sprawy, w których mają ograniczoną zdolność procesową i mogliby reprezentować się sami, rzadko rozstrzygane są przed sądem. Z kolei w postępowaniu nieprocesowym, w przypadku odmowy przyznania dzieciom statusu uczestnika postępowania, w pierwszej kolejności są oni reprezentowani przez rodziców. Również art. 573 § 1 k.p.c. nie wyklucza możliwości reprezentacji danej osoby przez jej przedstawiciela ustawowego.

Zasada powyższa doznaje pewnych ograniczeń uwarunkowanych konfliktem interesów przewidzianych w art. 98 § 2 k.r.o. Rodzice nie mogą reprezentować dziecka w sprawach, w których drugą stroną jest

inne ich dziecko lub oni sami. Konflikt interesów może zachodzić w szczególności w sprawach o ograniczenie, pozbawienie władzy rodzicielskiej czy o ustalenie kontaktów z małoletnim.

Jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, sąd opiekuńczy powinien ustanowić w tym celu kuratora (art. 99 k.r.o.). Natomiast w sprawach, w których może występować osobiście, małoletni może ustanowić swojego pełnomocnika (Zegadło 2011).

Polskie sądy wciąż zbyt małą wagę przywiązują do przestrzegania prawa dziecka, takich jak: prawo do uczestniczenia w postępowaniu czy prawo do wypowiedzi, ale również prawo do dostępu do informacji, prywatności, ochrony przed poniżającym traktowaniem, równości. Nagminną praktyką jest reprezentowanie małoletniego przez jednego z rodziców w sprawach o: uregulowanie kontaktów, zakazanie osobistej styczności z dzieckiem, pozbawienie, ograniczenie czy zawieszenie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem. Rodzic reprezentuje w tych postępowaniach jednocześnie samego siebie, zatem zachodzi tu oczywisty konflikt interesów, na którym traci dziecko. Jego udział w takich sprawach jest realizowany poprzez badanie w Rodzinnym Ośrodku Diagnostyczno-Konsultacyjnym lub poprzez ewentualnie wysłuchanie. W każdej z powyższych sytuacji procesowych dziecko winno być reprezentowane przez kuratora, jeżeli nie ma możliwości być uczestnikiem postępowania ze względu na ograniczoną zdolność procesową lub jej brak.

W sytuacji reprezentacji dziecka przez rodziców kwestią nieuregulowaną pozostaje także zagadnienie zaskarżania wydawanych orzeczeń sądowych w przedmiocie władzy rodzicielskiej. W przypadku wydania orzeczenia zgodnego z oczekiwaniami

rodziców, uprawnionym do wniesienia zaskarżenia pozostaje w obecnym stanie prawnym jedynie prokurator (art. 9 k.p.c.). Nie jest on jednak informowany o każdej sprawie w przedmiocie władzy rodzicielskiej. Może on zaskarżyć orzeczenie, tylko gdy zna jego treść w terminie przewidzianym dla stron. Dziecko pozbawione statusu uczestnika oraz należytej reprezentacji nie ma prawnej możliwości zaskarżenia wydanego w jego sprawie orzeczenia.

Powyższe rozważania skłaniają do następujących wniosków:

- Pełna realizacja praw dziecka wynikających z Europejskiej konwencji o wykonywaniu praw dzieci w polskiej procedurze cywilnej nie jest zagwarantowana.
- Brak jednoznacznego przyznania dziecku statusu uczestnika postępowania cywilnego skutkuje faktycznym pozbawianiem go udziału w dotyczących go sprawach rodzinnych i opiekuńczych. Nie wyklucza to jednak obowiązku wysłuchania dziecka.
- Stopniowe zmiany stanowisk przedstawicieli doktryny pozwalają wierzyć w rychłą zmianę przepisów i praktyki w zakresie zapewnienia dziecku należytej reprezentacji jego interesów (Zieliński 2011, s. 995–996; Zegadło 2011, s. 61). Perspektywa zmian prawnych rodzi problemy nie tylko natury legislacyjnej, ale także finansowej, związanej z zapewnieniem dziecku reprezentacji, np. w osobie kuratora opłacanego ze środków Skarbu Państwa (RPD 2010).
- Do czasu zmian legislacyjnych, w gestii sądu i organów pomocniczych (kurator sądowy, RODK) pozostaje gotowość do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania, a także życzeń dziecka w postępowaniu sądowym w sprawach jego dotyczących.

*The article discusses legal aspects of executing children's right to expression in the context of their participation in civil procedure. The following topics are presented: legal basis for such expression of views, minor's capacity to perform actions in court, the procedure of hearing and representation of a minor in civil procedure.*

## Literatura

- Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J. (2009), *Postępowanie cywilne*, Warszawa: Lexis Nexis, s. 209–210.
- RPD (2011), *List Rzecznika Praw Dziecka do Ministra Sprawiedliwości z 1 grudnia 2010 r., Odpowiedź Ministra Sprawiedliwości z 24 marca 2011 r.*, [www.brpd.gov.pl/wystapienia/wyst\\_2010\\_12\\_15\\_ms.pdf](http://www.brpd.gov.pl/wystapienia/wyst_2010_12_15_ms.pdf)
- Stojanowska W. (1979), *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Zegadło R. (2011), *Dziecko w postępowaniach sądowych i administracyjnych*, *Rodzina i Prawo*, nr 19, s. 61.
- Zieliński A., Flaga–Gieruszyńska K. (2011), *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz*, Warszawa: CH Beck, s. 995–996.

## O AUTORZE

**KAROLINA BORKOWSKA** — absolwentka Wydziału Pedagogicznego UW (2010) oraz Wydziału Prawa na Uczelni Łazarskiego (2011). Autorka pracy magisterskiej pt. *Prawo dziecka do wypowiedzi w sprawach rozpoznawanych przez sąd rodzinny*. Laureatka III nagrody w konkursie na najlepszą pracę magisterską, organizowanym przez Helsińską Fundację Praw Człowieka (2011) oraz nagrodzona wyróżnieniem przez Rzecznika Praw Dziecka w konkursie na prace poświęcone prawom dziecka (2011). Interesuje się zagadnieniami z obszaru prawa i pedagogiki, m.in. tematem dziecka w procedurach sądowych oraz wpływem prawa na życie rodzinne.